

Marko Lukenda – Mile Mamić

HRVATSKO IZBORNO NAZIVLJE

U radu se s različitih gledišta razmatra hrvatsko izborna nazivlje u užem i širem smislu od godine 1853. do danas.

Goleme promjene što se zbivaju u zemljama bivšega komunističkog poretka imaju velik odraz i u jeziku. Svaka je od tih zemalja među prvim političkim zahvatima provela slobodne, opće, višestranačke izbore, što je bio očit znak sloma totalitarnoga režima i uvođenja istinske demokracije. Usporedo s takvim izborima, s njihovom organizacijom i provedbom, pojavljuje se u punom zamahu raznovrsno izborna nazivlje, primjereno novim društvenim i političkim odnosima. Izborna nazivlje među prvima doživljava svoj procvat i biva tako pretečom novih jezičnih mijena u jezicima naroda koji su se oslobodili komunističke vlasti, pod kojom su izbori bili tek puka farsa. Stoga bi bilo zanimljivo s raznih gledišta istražiti izborna nazivlje postkomunističkog razdoblja u pojedinim jezicima. Mnogi su narodi prije uvođenja komunističkog poretka imali koliko-toliko razvijenu demokraciju, pa zacijelo i njoj primjereni sustav izbornoga nazivlja, koji u doba komunizma jedva životari. Jamačno se sad uspostavlja pretkomunističko izborna nazivlje uz prihvaćanje dostignuća demokratskoga svijeta u pogledu izbora, njihova sadržaja i tehnike, te stvara odgovarajuće nazivlje iz tog područja, a i mnogi nazivi koji su preživjeli komunističko razdoblje dobivaju sad svoj puniji sadržaj. Nećemo se ovdje baviti sustavno drugim jezicima i njihovim izbornim nazivljem, nego ćemo istraživanje ograničiti na hrvatski jezik. Promatrat ćemo dakle hrvatsko izborna nazivlje s obzirom na hrvatsku jezičnu tradiciju i uspostavljanje odnosa sa suvremenim stanjem u području izbornoga prava i njegova odgovarajućeg hrvatskog izraza. U obilju sinonimnih izraza koji se sad javljaju, pokušat ćemo u svjetlu hrvatske tradicije i suvremenih terminoloških potreba utvrditi nazive kojima bi valjalo dati prednost pred njihovim sinonimnim takmacima. Pri tome ćemo paziti na terminologizacijske postulate što ih postavlja nazivoslovlje pri uspostavljanju sustava naziva neke struke, znanstvene discipline ili koje praktične djelatnosti i sl. Pokušat ćemo također istražiti uzroke zbog kojih dolazi do terminološke zbrke u izbornom nazivlju i razgraničiti izborna nazivlje od nazivlja koje nije izborna ili bi to bilo u vrlo širokom smislu, jer ima u

podlozi nešto što mu je zajedničko s izbornim nazivljem pa stoga i dolazi do stanovite interferencije.

Višestranački izbori u Hrvatskoj godine 1990. bili su prilika da se uspostavi sustav hrvatskoga pravnog nazivlja. Brzina političkih zbivanja negativno se odrazila na kvalitetu sustava izbornoga nazivlja. Malo je ostalo vremena za razmišljanje o pojedinim nazivima, njihovoj ukorijenjenosti u hrvatsku terminološku tradiciju, njihovoj sustavnosti i ostalim atributima izgrađena sustava nazivlja. Razlog je tomu sigurno i to što je relativno izgrađen sustav pravnoga nazivlja hrvatskoga pa i sustav izbornoga nazivlja kao njegov dio bio već godine 1918. zbog promjene političkoga središta destabiliziran jakim utjecajem veoma srodnoga i sličnog srpskoga jezika, koji je ujedno bio jezik novoga političkog središta. A svakako temeljitiji potres hrvatsko pravno nazivlje pa stoga i izorno nazivlje doživljava nakon godine 1945. promjenom društvenoga, političkoga i gospodarskog poretka. Stoga je normalno da su se pri ponovnom uspostavljanju hrvatskoga izbornog nazivlja ponovno nametnula i neka kolebanja koja su prouzročena tim dvostrukim narušavanjem kontinuiteta hrvatskoga izbornoga nazivlja. Valjalo bi stoga uspostavljati normalan kontinuitet bez tih dvaju narušavanja i obogaćivati ga novim potrebnim nazivima za nove pojmove iz toga područja, a u skladu s hrvatskom terminološkom tradicijom i njezinim osnovnim obilježjima. Nameće nam se praktično pitanje: S kojim stanjem, s kojim sustavom valja uspostaviti kontinuitet? Koicidencija uspostave kontinuiteta s tradicijom i rušenja komunizma mogla bi u normalnim uvjetima uputiti na zaključak da valja uspostavljati kontinuitet s neposrednim pretkomunističkim stanjem. Takav bi zaključak za sustav hrvatskoga izbornoga nazivlja bio tek djelomično ispravan, pogotovo što se je sociolingvistički proces narušavanja sustava nastavio i u komunističkoj Jugoslaviji. Iz različita pristupa uspostavi kontinuiteta s hrvatskom terminološkom tradicijom proizlaze mnoge višestrukosti u sadašnjem stanju izbornoga nazivlja. Pri uspostavljanju toga kontinuiteta valja računati i s jednom povoljnom psihološkom činjenicom, a to je da je malo govornika hrvatskoga jezika kojima je u svijesti, recimo uvjetno, austrijsko stanje sustava hrvatskoga izbornoga nazivlja, nešto ih je više kojima je u svijesti prilično narušeno međuratno stanje, a najviše ih je kojima su u svijesti tek ostaci pojmovno i terminološki defektnog izbornog sustava, tako da većina govornika hrvatskoga jezika doživljava pojmovno i jezično čitav izborni kompleks kao novinu. To svakako olakšava znalcima hrvatske terminološke tradicije da na njezinim temeljima i u skladu s njom ponude suvremenim govornicima hrvatskoga jezika što bolji, što savršeniji, izgrađeniji sustav izbornoga nazivlja. Da bi se to što bolje napravilo, potrebna je tijesna suradnja pravnih i jezičnih stručnjaka, vrsnih poznavalaca hrvatske pravne, političke i jezične povijesti, suvremene pravne znanosti, posebno u području izbornoga prava, te dobrih terminologa koji bi u skladu s temeljnim terminologizacijskim postulatima nastojali da pojedini pojmovi izbornoga prava nađu što primjereniji hrvatski naziv. Takva bi suradnja bila višestruko

korisna, a zacijelo bi rezultirala i jednim rječnikom izbornoga nazivlja koji bi u stanovitim kolebanjima imao i usmjerujuće, normativno značenje uz svoju povijesnu, kulturološku opisno-popisnu sastavnicu. Ovim bismo radom htjeli pripremiti put takvu zajedničkom interdisciplinarnom pothvatu. Premda bi ovaj rad za područje izbornoga nazivlja bio u nekom smislu pionirskim, u širem pravnom kontekstu valja nam posebno istaknuti kapitalno djelo za proučavanje hrvatske pravne i jezičnopravne povijesti – Mažuranićeve *Prinose za hrvatski pravno-povjestni rječnik*.¹ On je već u svoje vrijeme bio zamišljen i rađen kao pravno-povijesni rječnik, te obuhvaća iscrpno razdoblje do sredine 19. stoljeća, a samo se iznimno osvrće i na neka suvremena rješenja. Nastavkom toga rječnika imao bi biti Rječnik hrvatskoga pravnog i upravnog nazivlja od početka XIX. stoljeća do danas, koji je doduše tek u začetku.² U teorijskom i praktičnom smislu može pri ovom istraživanju pomoći opsežan rad, koji se vremenski nastavlja na Mažuranićeve *Prinose*, ali je rad drukčijeg tipa – Hrvatsko pravno nazivlje u 2. polovici 19. stoljeća s općejezičnog i nazivoslovnog gledišta.³

Sam pojam *izbor*, središnji naziv u sustavu izbornoga nazivlja, u uskoj je vezi s pojmom demokracije, njezinim poimanjem, razvojem i izvršavanjem, ostvarivanjem. Radi se dakle o tom da čitav narod (razumije se politički narod) sudjeluje u odlučivanju političke naravi, sudjeluje u državnoj vlasti. Kad bi čitav politički narod izravno sudjelovao u svakom političkom odlučivanju, bila bi to *izravna, neposredna, direktna demokracija*. Kako je to praktično teško izvedivo, narod izravno bira svoje zastupnike koji će u njegovo ime odlučivati. U tom se slučaju radi o *neizravnoj, posrednoj, reprezentativnoj, parlamentarnoj demokraciji*. Pojedine države se dosta razlikuju u primjeni tih dvaju tipova demokracije. U nekima doduše postoje parlamenti, koji su izravno izabrani, ali je narod ipak pridržao pravo da o bitnijim pitanjima sam izravno odlučuje putem *referenduma, plebiscita* i sl. (npr. Švicarska, Bavarska). No u jednom i u drugom obliku demokracije postoji *narodno zastupništvo*, samo su njegove ovlasti različite, veće ili manje.

U najstarijoj povijesti pojedinih naroda nalazimo stanovite oblike izbora, određene izborne procedure. Tako npr. Mažuranić u *Prinosima* na str. 25. donosi ovaj tekst iz 12. stoljeća: “Tempore transacto erat consuetudo in regno Croatorum: erant septem bani, qui *eligerant* regem i Croacia ... Et de sex generibus Croatorum erant bani in Croacia, quos *eligebant* duodecim tribus Croatorum ...

1 Vladimir Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik*, Pretisak, Informator, Zagreb, 1975.

2 To je projekt Hrvatske akademije. Zamišljen je kao Rječnik hrvatskoga pravnog i upravnog nazivlja od početka XIX. stoljeća do danas, ali se pokazuje da bi trebao počinjati od sredine prošloga stoljeća kad je hrvatski postao službenim jezikom. Načinjena je osnova, popis izvora te se na temelju toga ispisuje grada.

3 Mile Mamić, *Hrvatsko pravno nazivlje u 2. polovici 19. stoljeća s općejezičnog i nazivoslovnog gledišta*, Disertacija /rukopis/, Zagreb, 1990.

isti sunt principales, quibus pertinet banatum et *mittunt sortes* cui eorum sors dedit." Ili pak na str. 319. ovako: "Quando curia mutari voluerit, iudices vero, qui exierint a iudicio per sacramentum suum *eligere* debeant quinque bonos viros fide dignas, ... qui *eligere* debea(n)t X similiter probos viros et fideles, inter quos *sors mitti* debeat, et V ipsorum, quibus *sors* evenerit, debeant per suum iuramentum totam curiam bona sine fraude *eligere*." (Podcrtali smo riječi u ta dva citata koje su reprezentativne za izbornu nazivlje) Očito je također da se radi o političkom, pravnom izboru, pri čemu često služi *ždrijeb* (lat. *sors*) kao sredstvo, način odlučivanja. Naši stari statuti pojedinih gradova obiluju određivanjem izbornog postupka, što se može smatrati začecima našega izbornog prava, doduše s latinskim nazivljem jer je latinski jezik u Hrvatskoj bio službenim jezikom sve do sredine 19. stoljeća uz neprekinutu uporabu i hrvatskoga jezika barem na nižim razinama, što potvrđuje i Vladimir Mažuranić: "Nije prostrano tlo, na kojem se je službeni hrvatski jezik – u pismu – od najstarijega do najnovijega vremena održao u vlasti jezika obćenito gospodujućega, službenoga. Ali premda su tudji – mrtvi i živi – jezici u mnogim krajevima naše domovine istiskivali, sad više sad manje, materinji naš jezik, ovaj je ipak svagda sve do posljednjih decenija XVIII, a do prvih XIX. vieka služio i višim krugovima uzduž Primorja i po predjelih Posavja i Podravja kao jezik, dostojan da ozvanja za zelelnim stolom ... Prije toga razdoblja bilo je vazda sad obsežnijih sad tjesnijih pokrajina, sad viših sad nižih oblasti, gdje su se i najznatniji poslovi obavljali u našem jeziku, u oblicih stalnih, predajom posvećenih, svakomu razumljivih. Od Kotora i Dubrovnika do Istre, po župah hrvatskih u sadašnjoj Bosni, Dalmaciji i Hrvatskoj nalazimo tragova jednomu službenomu hrvatskomu jeziku zapadnoga govora ... Pravni spomenici, iz tih predjela potječući, što nam ih je sudbina spasila iz vrtloga burnih vjekova, svjedoci su nam, da onaj bludi, tko misli, da je jezik naš, kao jezik službeni, pravnički, jezik mlad, nov."⁴ Imao je Mažuranić jamačno dovoljno dokaza za takvu tvrdnju. Vidimo to i u njegovim Prinosima, gdje na puno mjesta navodi čitav niz hrvatskih sinonimnih naziva koji su se u našoj pravnoj povijesti upotrebljavali za oznaku nekoga pojma. Spomenimo samo u vezi s izbornim nazivljem Mažuranićevu natuknicu *izabrati*, pod kojom navodi i ostale likove u kojima se javlja (*izbrati*, *izebrati*, *izibrati*, *zbrati*, *zebrati*, *izabirati*) i njima odgovarajući lat. izraz *eligere*. Tu navodi i nekoliko veoma starih citata na hrvatskom jeziku s izbornopravnim značenjem toga glagola: Pred nas trih nodari, keh ta gospoda izibra (iz godine 1275.). Da su voljni suca postaviti izabravše izmeju sebe koga im drago brata (iz godine 1453.). Uz riječ *izbor* Akademijin Rječnik osim općeg značenja navodi i političko značenje dodajući: "U naše vrijeme kod pisaca u političkom smislu." Slično je i pod pridjevom *izboran*, za koji također Akademijin Rječnik dodaje pod b): "u pisaca našega vremena: koji pripada izboru, koji postaje izborom (u političkom smislu)." Sveže što ih navodi doista su

4 Vladimir Mažuranić, O rječniku pravnoga nazivlja, Rad JAZU 150, str. 236.

novijega vremena. Bogoslav Šulek ispravno tvrdi kako ni prijašnji hrvatski sabor nije bio u pravom smislu zastupničko tijelo nego zapravo vijeće, koje je na neki način ograničavalo kraljevu samovolju.⁵ Vlast su uz kralja imali: veliko svećenstvo (prelati), druga velika gospoda (velikaši, velmože) i pomani junaci i potomci junaka (plemići), a često se sva ta tri staleža zovu naprosto plemići, plemstvo. To je bio, kako kaže Šulek, politički narod, a ostali narod bio je samo "roba, imutak tih stališah."⁶ Tim se staležima pridružuju slobodni kraljevski gradovi. Kako su i gradovi slali u sabor svoje zastupnike, sudjelovanje u vlasti se bitno proširuje. Sve je to išlo u skladu s razvojem parlamentarizma u svijetu i jačanjem uloge građanstva, posebno nakon francuske revolucije godine 1789., koja je proklamirala načela jednakosti, bratstva i slobode. Odjeci tih demokratskih gibanja počeli su se u Hrvatskoj jače osjećati nakon godine 1848. u postrevolucijskom razdoblju. Stoga se tek tada može u nas govoriti o pravom izbornom sustavu (u nastajanju) i tada se sustavno stvara odgovarajuće hrvatsko izorno nazivlje, i to na temelju već postojećeg njemačkog nazivlja. Učinjeno je to u četverojezičnom rječniku pravnoga i političkog nazivlja *Juridisch-politische Terminologie*, godine 1853.⁷ Taj je rječnik rađen za hrvatske buduće potrebe, da pripravi hrvatski jezik na uvođenje jedinstvene austrijske pravne kodifikacije. Da bismo što bolje vidjeli koliko je taj rječnik značio za stvaranje sustava hrvatskoga izbornoga nazivlja, uzet ćemo samo nekoliko temeljnih njemačkih naziva i odgovarajuće hrvatske nazive:

Njemački	Hrvatski
Wahl	izbor, izbiranje
Wahl-	što se tiče izbiranja, izbora
Wahl-Act	izbiranje
Wahl-Ausschreibung	razpis izbora
Wahl-Berechtigung	pravo izbiranja
Wahl-Bewerber, -Candidat	tko traži da bude izabran
Wahl-Bezirk	izborni kotar
Wahl-Commission	izorno povjerenstvo
Wahl-fähigkeit (Wählbarkeit)	izberivost
Wahl-Gesetz	zakon o izboru
Wahl-Körper	izborništvo
Wahl-Kugel	biraljka
Wahl-Liste, Wählerliste	izborna listina

5 Bogoslav Šulek, *Hrvatski ustav ili konstitucija godine 1882.*, Zagreb, 1883., str. 93. i dalje.

6 Bogoslav Šulek, *nav. dj.*, str. 94.

7 *Juridisch-politische Terminologie. Deutsch-kroatische, serbische und slowenische Separat-Ausgabe.* Wien 1853.

Njemački

Wahl-Mandat
 Wahl-Modus
 Wahl-Ordnung
 Wahl-Ort
 Wahl-Periode
 Wahl-Protokoll
 Wahl-Recht (actives)
 Wahl-Recht (passives)
 Wahl-Stimme
 Wahl-Tag
 Wahl-Umtriebe
 Wahl-Verfahren
 Wahl-Versammlung
 Wahl-Zettel
 Wahlbar
 Wahlbarkeit
 Wählen
 Wähler
 Wählerliste
 Stimme
 Stimm-
 Stimm-Berechtigter
 Stimm-fähig
 Stimm-Führer
 Stimm-Gebung
 Stimm-Liste
 Stimm-Recht
 Stimm-Sammlung
 Stimm-Zählung
 Stimm-Zählungsliste
 Stimm-Zettel
 Stimmen-
 Stimmen-Gleichheit
 Stimmen-Verhältnis
 Stimmen, für etwas

Hrvatski

izborno punomoćje
 izborni način, način izbiranja
 izborni red, red izbiranja
 izborište, izbiralište
 izborno doba, doba izbiranja
 izborni napisnik
 pravo izbirati
 pravo biti izabran
 izborni glas
 izborni dan, dan izbiranja
 izborne zapletke
 izborno postupanje
 izborna skupština
 izborna cedulja
 izberiv, tko može biti izabran
 izberivost
 izbirati, izabrati
 izbornik
 izbornička listina
 glas
 što se tiče glasovanja
 tko ima pravo glasovati
 sposoban za glasovanje
 glasovatelj
 glasovanje
 glasovna listina
 pravo glasovati, glasovanja
 sabiranje glasova
 brojenje glasova
 glasobrojna listina
 glasovna cedulja
 što se tiče glasova
 jednakost glasova
 razmjer glasova
 glasovati za što, dati svoj glas ...

Zanimljivo je da u njem. dijelu rječnika s prefigiranom osnovom imamo od navedenih osnova samo ove prefiksarne složenice:

Njemački	Hrvatski
Auswahl	izbor
Auswählen	izabrati, izbrati
Abstimmen	glasovati
Abstimmung	glasovanje

Kako vidimo, hrvatski se uredni⁸ odlučio za prefigirani lik *izbor*, *izborni*, *izbiranje*, *izberivost*, *izbirati*, *izabrati* premda je u njem. lik bez prefiksa. Jedino stoji *biraljka* od neprefigirane osnove. Razlog takvu izboru valja tražiti u već uobičajenom lat. prefigiranom nazivu *eligere* i *electio*, ali zacijelo i u prikladnosti za izvođenje od riječi *izbor* (*izborni*, *izbornik*, *izborište* itd.), što sve ne bi bilo moguće da je umjesto *izbor* uzeto *biranje*. Tada bi derivacijske mogućnosti bile veoma smanjene. Pogledamo li sad strukturu njemačkih i hrvatskih naziva, vidimo da u njem. dijelu apsolutno prevladavaju složenice, što je tipično za njemačku tvorbu riječi, a njima u hrvatskom najčešće odgovara sintaktička sveza pridjev + imenica, što u hrvatskom predstavlja tzv. otvoreni niz (s nepredvidivim brojem ostvaraja) te je to najadekvatniji način u stvaranju adekvata njemačkih složenicama. Gdje se taj način čini neprikladnim, iskorištava se druga odgovarajuća mogućnost – sintaktička sveza imenica u nom. + dopuna u gen. Iznimno stoji prijedložna konstrukcija ili pak opis. Nekad se u hrvatskom nalaze dvije mogućnosti usporedo. Vidjet ćemo da je apsolutna većina ponuđenih naziva bila prihvaćena, što pokazuje njihovu prihvatljivost i potrebnost, a stanovite nesavršenosti (sinonimija, opisi) prepuštene su korekcijskom djelovanju hrvatske zakonodavne prakse.

Uzmemo li osnovu *izbor* s njezinim prijevojnima alternantama (*izbir-*, *izabr-*, *izbr-*) i osnovu *glas* i njihove izvedenice, dobivamo dva sustavna niza naziva:

I. niz	II. niz
izbor	glas
izborni	glasovni
izbirati/izabrati/izbrati	glasovati
izbiranje	glasovanje
izbornik	glasovatelj
izbornički	–
izborništvo	–
izborište/izbiralište	–
izberiv	–
izberivost	–

⁸ Hrvatski urednik toga rječnika bio je Dimitrija Demeter, koji je u tom poslu naslijedio Ivana Mažuranića, ali je on ipak napravio najveći dio posla i dovršio djelo.

Usporedimo li ta dva niza s formalno–značenjskoga gledišta, vidimo da II. niz ima dosta praznina (nema riječi *glasovateljski*, *glasovateljstvo*, *glasovište/glasovalište*, *glasovljiv*, *glasovljivost*). Čini se da neki elementi tih dvaju nizova doista stoje u međusobnom odnosu zamjenljivosti, što bi značilo da su sinonimi, što za neki sustav naziva nikako nije poželjno. Dodamo li tome da su navedeni nazivi istodobno i konstitutivni elementi mnogih složenih naziva, onda se još više povećava mogućnost pojave višečlanih sinonimnih naziva. Vjerojatno su nazivi *izborna lista* i *glasovna lista* sinonimi. Isto tako i *izborna cedulja* – *glasovna cedulja*.

Mislimo stoga da bi bilo potrebno utvrditi odnos tih dvaju nizova međusobno i odrediti njihovo mjesto u području izbornoga prava i sustava izbornoga nazivlja. Naziv *izbor* nije jednoznačan ni u sustavu samoga izbornoga nazivlja jer znači proces i posljedak, ishod toga procesa, te se mora upotrijebiti imenica na – *nje* želi li se istaknuti proces. Imenica *glas* nije u sličnu suodnosu s imenicom – *izbor*. *Glas* je jedinica mjere izbornog uspjeha i uopće posljedak pri nekom odlučivanju. Njoj bi u I. nizu donekle odgovarao naziv *izbornik*, što se formalno–značenjski više poklapa s nazivom *glasovatelj* iz II. niza. Osim toga *izbornik* i *glasovatelj* znače osobu, a osoba ne može biti mjerna jedinica uspjeha u odlučivanju jer ponekad jedna osoba može imati i više glasova (npr. u dioničarstvu, gdje je broj glasova nekog dioničara uvjetovan brojem njegovih dionica). Naziv *izbornik* motiviran je imenicom *izbor* (onaj koji obavlja izbor) ili pridjevom *izborni* (onaj koji ima izborno pravo), a naziv *glasovatelj* motiviran je glagolom *glasovati* (onaj koji glasuje). Čini se da s toga gledišta i u I. nizu postoji jedna praznina (nema naziva za vršitelja radnje s glagolskom motivacijom). Glagol *izbirati/izabrali/izbrati* je prijelazan, tj. ima izravan objekt u akuzativu. Taj objekt je pretežno nešto živo, a u izbornom smislu samo živo. Glagol *glasovati* može imati dopunu s prijedlogom. Indikativno je da i u njemačkom stoji *für etwas* i u hrvatskom *za što*, što vjerojatno nije samo oznaka gramatičke strukture dopune nego upućuje na to da imenica u dopuni redovito označuje što neživo. Doista su nazivi *glasovati* i *glasovanje* dominantni u sferi odlučivanja općenito, gdje se doista mnogo češće radi o stvari, predmetu, prijedlogu (dakle nečem neživom) nego o osobi. No sigurno je pritom česta metonimija pa se ta opreka po živosti lako neutralizira. To očito nisu dva paralelna sinonimna niza, premda im se neki elementi toliko preklapaju da izgledaju sinonimi. I. niz tvori srž, okosnicu izbornoga nazivlja, a II. niz je više način, sredstvo pri obavljanju izbora. Posljedak im je nekad jednak: npr. ako smo *izabrali koga* ili ako smo *glasovali za koga*, *dali glas komu*, taj je, što se nas tiče, *izabran*. Prvi je niz už, primarno se odnosi na osobe (zastupnike, suce i sl.), a drugi je širi, odnosi se na odlučivanje uopće, bilo da se radi o ljudima ili stvarima, predmetima, prijedlozima itd. I. niz je dakle dominantan u izbornom nazivlju, a II. u području odlučivanja uopće. Nema dakle izbora (u političkom smislu) bez glasovanja, a glasovanja ima i bez

izbora, izvan izbora. Stoga bismo mogli pri utvrđivanju odnosa između tih dvaju nizova i njihova mjesta u izbornom nazivlju zaključiti:

1. U izbornom nazivlju valja dati prednost elementima I. niza gdje god se radi o sinonimnim nazivima.

2. Elemente II. niza valja upotrebljavati u području odlučivanja općenito, izvan izbora (npr. na sjednicama, vijećima i sl.).

3. Ima elemenata u II. nizu koji su prijeko potrebni i u izbornom nazivlju (npr. *glas* kao mjerna jedinica izbornog uspjeha, *brojenje glasova*, *razmjer glasova*, *jednakost glasova*, *većina glasova* itd.).

Pri utvrđivanju izbornoga nazivlja valja paziti i na neke prednosti što ih neka riječ ima s terminološkoga gledišta. Tako npr. u spomenutom četverojezičnom rječniku imamo *izborna cedulja* (Wahl-Zettel) i *glasovna cedulja* (Stimm-Zettel). To su bili sinonimni izrazi u izbornom nazivlju. U takvim kategorijama daljnji je terminologizacijski razvoj težio za pojednočlanjivanjem. Tako je naziv *glasovna cedulja* dao *glasovnica*, a naziv *izborna cedulja* nije mogao dati *izbornica* u istom značenju jer je to već bilo rezervirano u sustavu za feminum prema *izbornik*. Tako je *glasovnica* s gledišta ekonomičnosti i jednoznačnosti izraza prevladala. Stoga bi joj svakako valjalo dati mjesta i u izbornom nazivlju jer adekvatne konkurencije nema.

Kako smo već rekli, nazivlje ponuđeno u četverojezičnom rječniku političkog i pravnog nazivlja godine 1853. bila je dobra podloga i za sustav izbornoga nazivlja. Nakon godine 1848. živnuo je i u Hrvatskoj politički interes, a politička prava proširena na gotovo sve društvene slojeve. Razvijao se i izborni sustav pa i hrvatski sustav izbornoga nazivlja. U drugoj polovici 19. stoljeća izlazi i na hrvatskom jeziku dosta zakona, naredaba, napatuka izravno u vezi s izborima narodnih zastupnika na različitim razinama državne vlasti ili o ustrojstvu pojedinih političkih, upravnih jedinica pa se usput dodiruje i izborna tematika. Spomenimo samo nekoliko takvih zakona, naredaba i sl.:

1. Zakon občinski od godine 1862.
2. Zakon od 8. lipnja 1871. o ustrojnih uredbah gradskih i seoskih občina u vojnoj Krajini.
3. Red za občine u c. kr. hrv.-slav. vojnoj Krajini od 8. lipnja 1871.
4. Zakon od 30. travnja 1880. o uredjenju zavičajnih odnošaja.
5. Zakonski članak XVI. god. 1870. ob uredjenju občina i trgovišta.
6. Zakon od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih občina.
7. Zakon od 5. veljače 1886. ob ustroju županija i uredjenju uprave u županijah i kotarih.
8. Zakon od 15. srpnja 1881. ob izbornom redu za sabor kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.
9. Naredba kralj. zemaljske vlade, odjela za unutarne poslove od 18. srpnja 1881. ... o provedenju zakona od 15. srpnja 1881. ob izbornom redu za sabor kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

10. Naredba kralj. zemaljske vlade ... od 6. siečnja 1882. ... glede revizije stalnih izbornih listina i novih izbornika.
11. Zakon od 21. lipnja 1895. ob ustroju gradskih občina.
12. Privremeni izborni red za razvojačenu Krajinu od 3. siečnja 1883.

Već iz samih naslova vidimo da se radi o zakonima koji na neki način zahvaćaju i izbornu problematiku, i to na svim razinama strukture državne vlasti. Sve je to rađeno u različito vrijeme, radili su to različiti ljudi te je normalno očekivati veliku terminološku raznolikost. No usprkos tomu pokazuje se relativno veliko jedinstvo u nazivlju. Valja još napomenuti da tada još nije bila izrazita funkcionalna raslojenost pa se često variraju namjerno nazivi jednaka značenja. Ponekad se međutim radi i o doista potrebnim diferencijacijama u značenju. Tako npr. Zakon ob izbornom redu za sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije razlikuje naziv *birač* od naziva *izbornik*. U par. 4. stoji ovako: "Izborno pravo vrši se posredno i neposredno. Oni, koji vrše izborno pravo posredno, zovu se birači, a oni, koji ga vrše neposredno, zovu se izbornici." Zakon točno regulira gdje se obavljaju izbori posredno a gdje neposredno i određuje postupak pri izboru. Na temelju takve distinkcije i Bogoslav Šulek prihvaća tu razliku: "Ostali narod ne bira neposredno, nego posredno, to će reći, on ne bira samoga narodnoga zastupnika, nego izbornike, a ovi izabiraju zastupnika, kako ću malo niže razložiti ... Birači se diele na skupine od 50 njih. Svaka takva skupina bira po jednoga izbornika ..." ⁹ U skladu s tim govori se i u zakonskom tekstu i u Šulekovu komentaru o *listini birača* i *listini izbornika*, ali se često ta razlika zanemaruje pa *izbornik* pokriva oba značenja. Valja ipak reći da se u terminologizacijskom procesu, izvan spomenute zakonske distinkcije, javlja povremeno i *birač* kao takmac nazivu *izbornik*. Potpuno je prevladao neprefigurirani glagol *birati*, a za mjesto gdje se izbori obavljaju apsolutno prevladava *biralište*. Nije se dakle prihvatio naziv *izborište*/*izbiralište*, kako je bilo predloženo u rječniku Juridisch-politische Terminologie. Može se činiti da je time djelomično onaj ponuđeni sustav narušen. Tim se je postupkom dobio kraći naziv *birati*, *birač*, *biralište*. Razlozi jezične ekonomije prevladali su razloge formalne jezične sustavnosti. Veoma se često javlja sveza *listina birača*, *popis birača*, *imenik birača*, *iskaz birača*, a rijetko se pojavi i pridjev *birački* uz neku od navedenih imenica.

Zastupnici izabrani na izborima zovu se različito za pojedine razine strukture državne vlasti i u pojedinim područjima. To varira od naziva *odbornik* (za općinski odbor), *viećnik* (na općinskoj razini u vojnoj Krajini), *gradski zastupnik*, *skupštinar* (za županijsku ili podžupanijsku skupštinu), pa do naziva *narodni zastupnik* ili samo *zastupnik* (za sabor).

Vidjeli smo da je rječnik Juridisch-politische Terminologie za njem. Wahl-Recht (actives) imao *pravo izbirati*, a za Wahl-Recht (passives) *pravo biti iza-*

⁹ Bogoslav Šulek, nav. dj., str. 100. i 101.

bran. U praksi je prevladalo *aktivno izborno pravo* i *pasivno izborno pravo*, pa prema tome i viši naziv za jedno i drugo zajedno *izborno pravo*. No to je tek subjektivni aspekt značenja toga naziva, a u objektivnom smislu to je skup pravila, normi, koje reguliraju postupak pri javnim izborima. Ta se pravila nalaze u ustavima, izbornim zakonima i izbornim redovima.

Sinonimni parovi naziva tipa imenica + imenica u genitivu i pridjev + imenica u nominativu još nisu strogo terminologizirani, pa se često isprepleću obje mogućnosti, ali ipak prevladava sveza pridjev + imenica, kako je to bilo i u rječniku Jurudisch-politische Terminologie. No za razliku od toga rječnika, kojemu je smisao da stvori što bolji sustav naziva, u zakonskim tekstovima ostaje veći prostor slobode. Stoga često variraju sve izražajne mogućnosti (strogi naziv, sinonimni izraz, opis i sl.).

Vidjet ćemo sad kako u tom pogledu postupa jedan rječnik službenoga nazivlja iz 1904. godine.¹⁰ To je ustvari talijansko-hrvatsko-njemački rječnik. Pogledat ćemo sad pod najvažnijim natuknicama:

Talijanski	Hrvatski	Njemački
Elettivo	izborni	Wahl-
Eletto (sost.)	izabranik	der Gewählte
Eletto (agg.)	izabran	gewählt
Elettorale	izborni	Wahl-
" atto	izborni čin, izbor, biranje	Wahlakt, Wahlhandlung
" commissario	izborni povjerenik	Wahlkommissär
" commissione	izborna komisija	Wahlkommission
" diritto	izborno pravo	Wahlrecht
" diritto attivo	aktivno izborno	aktives Wahlrecht
" diritto passivo	pasivno izborno pravo	passives Wahlrecht
" lista	izborni imenik	Wählerliste
" manovre	izborne spletke	Wahlumtriebe
" periodo	izborna razdoblje, izborna perioda	Wahlperiode
Elettore	birač	Wähler, Wahlberechtigte
Elettore eletto	birani birač	Wahlmann
Elezione	izbor	Wahl
Elezione (atto elettorale)	biranje, izborni čin	Wahlakt, Wahlhandlung
Elezione complementare	dopunidbeni izbor	Ergänzungswahl
Elezione diretta	neposredni, direktni izbor	direkte Wahl
Elezione ristretta	uži izbor	engere Wahl

¹⁰ Z. Smirić, Talijansko-hrvatsko-njemačka službena terminologija, Zagreb, 1904.

Talijanski	Hrvatski	Njemački
Elezione mediante elettori eletti	izbor po biranim biračima	Wahl durch Wahlmänner
suppletoria	naknadni izbor	Ersatzwahl
Votante	glaslač	Votant, Stimmführer
" (elettore)	birač	Wähler
" membro	član s pravom glasa, član glaslač	stimmführendes Mitglied
Votare	glasovati, dati glas	votesen, abstimmen, die Stimme abgeben, stimmen
Votare peralzata	glasovati ustajući, ustajanjem	durch Aufstehen abstimmen
Votazione	glasanje, glasovanje	Stimmgebung, Stimmabgabe, Abstimmung
Votazione orale	usmeno glasanje	mündliche Abstimmung
Votazione per ischede	glasanje ceduljama	Abstimmung durch Stimmzettel
Votazione secreta	tajno glasanje	geheime Abstimmung
Votazione, lista di –	popis glasova	Stimmliste
" , risultato della –	rezultat glasanja, ispadak glasanja	Abstimmungsergebnis
" , scheda di –	glasovnica	Stimmzettel
Voto	glas	Stimme
Voto consultivo	konsultivni glas	beratende Stimme
Voto decisivo	odlučni glas	entscheidende Stimme
Voto, maggioranza di -i	većina glasova	Stimmenmehrheit
Voto, parità di -i	jednakost glasova	Stimmgleichheit
Voto, proporzione dei -i	razmjer glasova	Stimmenverhältnis
Voto, unanimità di -i	jednoglasnost	Einstimmigkeit, Stimmeneinhelligkeit

Vidimo da u nazive što smo ih označili prvim nizom prodire neprefigirani lik *birati*, *biranje*, *birač*, *birani birač*, ali nazivi s prefigiranim likom ipak prevladavaju. Budući da se u tom rječniku osjeća snažniji utjecaj talijanske tradicije, i naziv za onoga tko je izabran da bi u ime svojih birača dalje birao načinjen je prema tal. Vidimo također da apsolutno prevladava sveza pridjev + imenica. Među nazivima što smo ih nazvali drugim nizom vidimo narušavanje sustava. Premda za *votare* ima *glasovati*, *dati glas*, ipak za *votante* ima samo *glaslač*, a za

votazione glasanje, glasovanje, a u mnogim svezama ima samo *glasanje*. Daje dakle prednost kraćem liku. Vidimo također da se *glasač* i *birač* djelomično preklapaju, što je i razumljivo jer se bira glasujući. Kako se ta dva naziva preklapaju, a oba su prikladna za izvođenje pridjeva koji bi dalje omogućio nastanak novih sveza koje se također mogu preklapati (*birački* + x /*glasački* + x), otvara se mogućnost nastanka novih dvočlanih naziva. Vidimo također da se teži za pojednočlanjenjem (univerbizacijom) naziva (*glasovna cedulja* dala je *glasovnica*).

Kako je izborno nazivlje po prirodi stvari šire namjene, pogotovo nakon proširivanja građanskih prava na šire slojeve, prodrlo je to nazivlje i u književna djela. Pogledajmo na temelju dvaju nizova koje bilježi npr. Benešićev Rječnik hrvatskoga književnoga jezika od Preporoda do I. G. Kovačića ¹¹:

I. niz: izbor (Jurković, Pavlinović, Šenoa), *izborni, izborni kotar* (J. Kozarac), *izbornički* (Tomić), *izbornik* (Šenoa, Kranjčević), *izborništvo* (Šenoa), *birač* (Pavlinović, Nazor), *birački, birački glasovi* (Pavlinović), *biralište* (J. Kozarac), *birati* (Šenoa).

II. niz: *glas* (Pavlinović, Šenoa, Kovačić), *glasač* (Kolar, Goran), *glasovanje* (Harambašić, Kolar), *glasovati* (Pavlinović, Kovačić).

Vidimo da je u prvom nizu prevladao neprefigurirani naziv u istim primjerima kao i u zakonskim tekstovima (*birati, birač, birački, biralište*). U drugom nizu imamo samo *glasovati, glasovanje* kao pravne nazive, ali ipak samo *glasač*. Vidimo također da je naziv *glasač* potvrđen samo u novijih pisaca, što se upravo poklapa sa stvarnim stanjem u hrvatskom pravnom nazivlju. Benešić bilježi dođuše i *biračica, izbirač, izbiračica, glasati, glasovan*, ali ne u pravnom značenju. Naziv *biračica* nije u austrijskom razdoblju mogao biti aktualan, jer su izborno pravo imali samo muški.

Vidimo dakle prilično izgrađen sustav izbornoga nazivlja u užem smislu i nazivlja u području odlučivanja uopće (u vijećima, na sjednicama i sl.). Što se s tim sustavom dalje zbiva nakon godine 1918. kad smo se udružili s Kraljevinom Srbijom i kasnije, pokazat ćemo na temelju Rječnika Matice hrvatske. ¹² Opet ćemo se ograničiti na dva temeljna niza uzevši u obzir i izvor (da li je uopće označen, je li hrvatski ili srpski):

I. niz: izbor (4. biranje glasanjem/organa vlasti i sl. ... raspisaše i izbore narodnih poslanika. Dom.), *izboran* 1. (samo odr.) koji je u svezi s izborima: — *sistem*, — *kotar, srez*, — *agitacija*, — *parola* i sl. (zatim navodi jedan primjer za svezu *izborna jedinica* s potvrdom iz Borbe 1958.), *izbornički* koji se odnosi na izbornike (*izbornička svijest*, Krleža), *izbornik* onaj koji ima pravo da bira glasanjem, *birač* (primjer iz Krleže), *izborništvo* birači (Rist.—Kangrgin Rečnik) izbor-

11 Julije Benešić, Rječnik hrvatskoga književnoga jezika od Preporoda do I. G. Kovačića, JAZU, svezak 1, Zagreb 1985. i dalje.

12 Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika, Matica hrvatska + Matica srpska, Zagreb — Novi Sad, 1967, sv. I. i II.

nost pravo izbora, biranja (... izbornost koju vrši narod. Politika 1958), *birač* 1. onaj koji sudjeluje na izborima, koji bira, glasa (bez primjera), *biračica* 1. ona koja sudjeluje na izborima, koja bira, glasa (bez primjera), *birački* koji se odnosi na birače: – *odbor*, – *skup*, – *zbor*, – *spisak*, – *mjesto*, – *pravo* (bez primjera), *birališni* koji se odnosi na biralište (bez primjera), *biralište* mjesto gdje se bira, gdje se glasa na izborima (bez primjera), *biranik* 1. onaj koji je izabran na izborima, poslanik (primjer iz Pavlinovića), *birati* 2. vršiti izbor glasanjem, davati svoj glas, odlučivati se za nekoga (primjer iz Veselinovića).

II. *niz*: *glas b.* pravo izjašnjavanja na izborima, pri kakvom odlučivanju i sl.; samo izjašnjavanje (s primjerom iz Sremca i Lapčevića), *pravo glasa* zakonsko (političko) pravo građana da biraju svoje predstavnike (to navodi pod izričajima, bez primjera), *glasač* onaj koji glasa, birač; *pristalica* (s potvrdom iz Barca), *glasačica* žena glasač (bez potvrde), *glasački* koji se odnosi na glasače i na glasanje, birački: – *listić*, – *mjesto*, – *kutija*, *žara*, – *odbor*, – *pravo* (bez potvrda), *glasanje* gl. im. od glasati (nema primjera nego pod izr. *staviti na glasanje* pristupiti činu glasanja po određenom postupku), *glasati* 1. da(va)ti svoj glas (za nekoga ili nešto), na izborima, pri kakvom odlučivanju i sl. (s potvrdom iz Jovanovića i Čolakovića), *glasovanje* gl. im. od glasovati (bez potvrde), *glasovati* v. glasati (1) (Plenum može ... *glasovati* za isvjestaj većine. Mjesečnik 1936.), *glasovnica* glasački listić (s potvrdom iz Cesarca).

Vidimo da se u oba niza nalaze mnogi nazivi koje nismo vidjeli u sustavu hrvatskoga pravnog nazivlja prije godine 1918. Tako npr. *izborni sistem*, *izborni srez*, *biračica*, *birački odbor*, *birački spisak*, *biračko pravo*, *glasačica*, *glasački listić*, *glasačko mjesto*, *glasačka kutija*, *žara*, *glasački odbor*, *glasačko pravo*, *glasati* itd. Osim toga ima mnogo naziva koji su u sustavu hrvatskoga izbornoga nazivlja bili sasvim rijetki, iznimni. U tim primjerima krije se na neki način sudbina koju je hrvatsko izorno nazivlje doživljavalo od godine 1918. do danas. A ta je sudbina vrlo slojevita i iznijansirana.

Što se je zapravo zbivalo s hrvatskim pravnim nazivljem uopće pa i s izbornim nazivljem napose nakon godine 1918. do godine 1945. i dalje?

Hrvatsko se pravno nazivlje, relativno izgrađen i ustaljen sustav, našlo u zajednici sa dosta srodnim i sličnim srpskim nazivljem. Kako je bio jak unitarizam s velikosrpskim predznakom, umjesto prožimanja jezičnih razlika dolazi sve više do potiskivanja onoga što se u hrvatskom jeziku razlikovalo od srpskog. Mogli bismo jednostavno reći da dolazi do jednačenja po srpskosti. Tom je procesu bilo izvrgnuto i hrvatsko izorno nazivlje. Silom zakona, jakim utjecajem novoga političkog središta, nastoji se na cijelom prostoru nove političke tvorevine proširiti nazivlje koje je tipično za novo političko središte, tj. za srpski jezik. Sve ono što je specifično hrvatsko potiskuje se. Naravno je da se je hrvatska kulturna javnost opirala takvu postupku i nastojala svakako zadržati, sačuvati svoje jezične posebnosti. Tako se npr. autori Razlika opiru riječima *glasanje*, *glasati*, *komisija*, *spisak* itd. a zalažu se za *glasovanje*, *glasovati*, *povjerenstvo*, *po-*

pis/imenik.¹³ No s vremenom neobičnosti postaju običnima. Tako npr. godine 1971. Jezični savjetnik daje prednost glagolu *glasati*.¹⁴ Možemo sasvim pouzdano reći da bi u hrvatskom izbornom nazivlju došlo do stanovitih promjena da i nije bilo utjecaja srpskoga nazivlja. Klice nekih procesa nazirale su se i prije godine 1918. Rekli smo već da je za neke nazive prvoga niza postao običnijim neprefigurirani lik (*birati, birač, biralište* itd.). Taj se proces nastavio i čestota takvih likova bivala je sve većom. Javilo se dosta novih sveza od pridjeva *birački* + imenica. Došlo je do jačeg prodora naziva s elementom *glas-* u izbornu nazivlje (npr. *glasaački* s brojnim svezama). Čini se da je taj proces više karakterističan za komunističko razdoblje, kad se je dosta više glasovalo nego biralo u pravom smislu, kako to zgodno reče Slaven Letica: "Autentičnosti situacije u kojoj izbori, prvi put, nakon pola stoljeća, imaju karakter biranja, a ne glasanja, sukoba političkih volja i interesa, a ne igranja igara, političkih rituala i ceremonija."¹⁵ Tom razdoblju jamačno pripadaju i nazivi *biračica* i *glasaačica*, što je stanovita jezična kompenzacija za gubitak stvarnoga izbornoga prava većine građana. Ti nazivi imaju više jezično nego pravno značenje. Važno je da su građani u pravima izjednačeni bez razlike na spol. No kako imenica *birač* i *glasaač* najčešće stoje u množini, a množinski lik uključuje i ženske, onda je to jezično razlikovanje po spolu često nevažno.

Kakvo je naše današnje izbornu nazivlje? Mogli bismo reći da je njegova bitna značajka bogata sinonimija, koje je i inače dosta bilo, a još je više povećana pokušajima da se uspostavi kontinuitet sa sustavom hrvatskoga izbornog nazivlja pretkomunističkog razdoblja ili s onim prije godine 1918. Ima obilje sinonimnih sveza od pridjeva *izborni, birački* i *glasaački* (npr. *izborna, biračka, glasaačka kutija, izborni, birački, glasaački listić; izborni, birački, glasaački popis* itd.). Teško je nekad utvrditi radi li se doista o sinonimnim nazivima. Dobro bi valjalo razmisliti u pojedinom slučaju što bi bilo bolje uzeti kao sastavnicu dvočlana naziva između *izborni, birački* i *glasaački*. Čini se da je *izborni* sveobuhvatan (jer je izveden od višeg naziva *izbor*, koji uključuje *biranje* i *glasovanje*), ali je možda u pojedinom slučaju radi preciznosti bolje uzeti *birački* ili *glasaački* kao neposrednije sastavnice. No najbolje bi bilo prihvatiti ili načiniti jednočlanicu ako je to moguće (kao npr. *glasaački* ili *birački listić* → *glasovnica*). Često imamo i četvrti elemenat koji se ponekad nameće – *predizborni*, s mnoštvom imenica s kojima se povezuje: *predizborna kampanja, borba, utakmica, trka, utrka, šutnja* itd. Sasvim je sigurno da bi dovoljno bilo u svim tim svezama upotrijebiti pridjev *izborni*, jer su *izbori* žarište svih tih sveza. Je li npr. *borba izborna* ili *predizborna*? S gledišta kandidata koji se doista bore prije izbora (na predizbornim skupština-

13 Petar Guberina – Krunoslav Krstić, Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika, Zagreb, 1940, vidi u abecedi.

14 Slavko Pavešić i ostali, Jezični savjetnik s gramatikom, Matica hrvatska, Zagreb, 1971, str. 81.

15 Slaven Letica, "Danas", 24. travnja 1990, broj 427, godina IX, Zagreb 1990, str. 18.

ma, zborovima), onda je *predizborna*, a s gledišta birača koji se svojim glasom bore da njihovi kandidati pobijede, a to se zbiva u samim izborima, to je njihova bit, onda je to *izborna borba*. A *pobjeda* nije sporna. Ona je svakako *izborna* (ostvarena je u izborima) a zajednička je i kandidatima koji su pobijedili i biračima koji su za njih glasovali.

Zanimljivo je istaknuti da je u vrijeme izbora u Hrvatskoj godine 1990. apsolutno prevladavao prvi niz naziva i sveze izvedene od njihovih elemenata. Najnužniji nazivi iz drugoga niza bili su svakako uzeti (*glas, glasati/glasovati*) uz brojna kolebanja u pojedinim primjerima. Postojala je *izborna komisija* na republičkoj i općinskoj razini. Ali po mjesnim zajednicama postojali su *birački odbori*. Nije baš jasno zašto bi na višoj razini bila *komisija* a na nižoj *odbor*, i to *birački* a ne *izborni*. Uz *biralište* često je bilo i *izborno mjesto* ili *glasačko mjesto*. Osnovane su i *izborne jedinice*, koje su za pojedina saborska vijeća bile različite. To bi u skladu s našom terminološkom tradicijom mogao biti *izborni kotar* koji se ne mora poklapati s političko-upravnim kotarima. Različito se nazivaju zastupnici za pojedine razine strukture vlasti. Tako su zastupnici na općinskoj razini *odbornici*, a zastupnici na republičkoj razini (za sabor) *zastupnici*. To doista ima uporište u hrvatskoj tradiciji, ali bi ipak valjalo razmisliti da li bi možda bilo bolje uzeti dvočlane nazive: *općinski zastupnik, saborski zastupnik*, što otvara mjesto za imenovanje takvih zastupnika na različitim mogućim razinama strukture vlasti (npr. kotarska, županijska, gradska i sl.). Tako je to bilo na izborima, ali kad se ove godine organizirao referendum o položaju Hrvatske, dolazi do velikih kolebanja između elemenata prvoga i drugoga niza naziva. Postojala je i *komisija za provođenje referenduma*, ali se i ona po uzoru na izborno nazivlje često naziva *izborna komisija*. A što su sad punopravne osobe, koje su stekle sve uvjete da imaju *izborno pravo*, što je pravna osnova za njihovo *pravo glasa*? Jesu li sad oni *glasovatelji/glasači, odbornici* ili *birači*? A mjesta gdje se provodi referendum? Jesu li *glasačka mjesta/glasovališta, izborna mjesta* ili *biračka mjesta/birališta*? Sve se te kombinacije javljaju, što upućuje na zaključak da postoji stanovit osjećaj da je naziv *izbor* primjereniji za politički čin izbora zastupnika (dakle za političke izbore u kojima se radi o izboru zastupnika), a da je u referendumskoj svezi primjerenije upotrijebiti elemente drugoga niza. Tu se je izvanredno pokazala i težnja za usustavljanjem. Tako je uz reafirmaciju glagola *glasovati* uspostavljena imenica *glasovatelj, glasovalište* itd. Kao da bi elementi drugoga niza bili primjereniji kad se radi o izboru između različitih prijedloga (gdje nisu izravno u pitanju ljudi). Čini se također da bi *izbornik, izborno pravo, birač, biračko pravo* bili trajno svojstvo što ga osobe navršenjem određene dobi stječu i to je osnova da bi mogle birati svoje političke zastupnike glasujući za njih, dajući im svoj glas, a da su *glasovati, glasovanje, glasovatelj/glasač* konkretna aktualizacija izbornoga prava u danom trenutku.

Svakako bi te odnose valjalo još temeljitije istraživati uzevši u obzir različite kontekste i izvore. Valjalo bi uzeti sva važnija djela o toj problematici od sredine

19. stoljeća do danas. Bilo bi korisno istražiti i poznatije dvojezične rječnike. Osim izborne problematike u političkom smislu valjalo bi uzeti svu tematiku u vezi s odlučivanjem uopće. Razni saborski poslovnici, općinski poslovnici i slična djela dala bi dragocjenih rezultata. Ovo je bio samo pokušaj takva istraživanja na temelju dvaju srodnih, bliskih sustavnih nizova. Za potpuniju sliku stanja u novijoj hrvatskoj tradiciji (od sredine 19. stoljeća do danas) i za stvaranje suvremenog sustava izbornoga nazivlja u užem i širem smislu bila bi potrebna temeljitija interdisciplinarna istraživanja.

Zusammenfassung

KROATISCHE WAHLRECHTSTERMINOLOGIE

In der Arbeit wird die Wahlrechtsterminologie in der kroatischen Sprache seit dem 1853 bis heute unter verschiedenen Aspekten betrachtet. Es wird betont, dass die normale Entwicklung der kroatischen Sprache seit dem Jahre 1918 durch die Änderung des politischen Zentrums und seit dem Jahre 1945 durch die Änderung des gesellschaftlichen und politischen Systems gestört worden ist. Nach den durchgeführten freien Wahlen im Jahre 1990 in Kroatien wird es versucht, in normalen Umständen ein System der kroatischen Wahlrechtsterminologie, mit der Berücksichtigung der Systeme in der kroatischen Tradition vor den Erschütterungen, zu bilden. Es wird auch darauf hingewiesen, mit welchen Schwierigkeiten ein solcher Versuch verbunden ist und was für Ansprüche von verschiedenen Fachleuten verlangt.